

Fináncz Judit

Fiatalok¹ és az Európai Unió

A dolgozat a fiatalok Európai Unióhoz való viszonyulásával foglalkozik, amely az EU jövője szempontjából központi jelentőségű. A kezdetben szinte kizárólag gazdasági alapokon nyugvó együttműködésből a közösség vezetői - elsősorban az Európai Bizottság - politikai uniót kívánnak létrehozni. Ehhez azonban szükséges a tagállamok polgárainak támogatása, ami jelenleg messze nem elégséges szintű, mivel a lakosság az EU szupranacionalizmusát jobb esetben szükséges rossznak tekinti, amely eszköz a gazdasági versenyképesség megtartásához, rosszabb esetben értetlenül és érdektelenül áll a bonyolult és átláthatatlan szervezet előtt. Mindezekből logikusan következik az Európai Unió legfőbb tennivalója: még idejében meg kell nyernie céljai megvalósításához a fiatal korcsoportok támogatását.

Dolgozatom első részében a fiatalok és az Európai Unió kapcsolatával valamint ezzel összefüggésben az EU oktatáspolitikai célkitűzéseivel foglalkozom. Ezt követően megvizsgálom a magyar fiatalok Európai Unióval kapcsolatos attitűdjeit és elemzem egy kelet-magyarországi kutatás e témával kapcsolatos eredményeit.

Fiatalok és az Európai Unió

Az Európai Unió jelenlegi célkitűzéseiben az oktatás és szakképzés központi helyet foglal el, mivel a képzett és rugalmas munkaerő a gazdasági fejlődés elengedhetetlen tényezője. Bár a Közösség oktatási programjai az élethosszig tartó tanulás jegyében minden korcsoportra kiterjednek, mégis a fiatalság az a célcsoport, akik esetében e programok hatékonyabbak, mivel az iskolaköteles kor eléréséig - gyakran azt követően is - koncentráltan jelen vannak az oktatási intézményekben.

A könnyű elérhetőség mellett az Európai Uniónak a bevezetésben már említett tényezők miatt is komoly figyelmet kell fordítania a fiatalokra. A jövő generációinak támogatásának megnyerése csak akkor lehetséges, ha a tagállamok polgárai pontos információkkal rendelkeznek magáról az Európai Unióról és kialakult bennük valamiféle európai identitás. Jelenleg azonban az a tendencia figyelhető meg, hogy a fiatal korcsoport (18-26 évesek) közelítőleg való részvétele jóval alacsonyabb, mint az idősebb generációké. Ennek hátterében valószínűleg a szupranacionális szervezet átláthatatlansága és túlbürokratizáltsága áll, amelynek céljaival a fiatalok nem tudnak azonosulni.²

Közösségi kompetenciák az oktatás területén

A képzés témaköre az Európai Unió megközelítésében a szociális politikához tartozik, vagyis ezen a területen a szociálpolitika egészére vonatkozó szabályozási logika és jogrend érvényesül. Mindez azt jelenti, hogy a képzés és szakképzés alapvetően tagállami kompetencia. Közösségi szinten nem az oktatási-képzési politikák teljes körű harmonizációja a cél, hanem annak koordinálása. (Benke 2001:14)

Mindennek ellentmond azonban az a tény, hogy az EU négy szabadságjogainak egyike, a személyek szabad áramlása, magába foglalja a munkához való jogot bármely tagállam területén minden uniós állampolgár számára. Ennek biztosításához azonban szükséges az EU területén létező képzési rendszerek összehasonlíthatósága amely csak a

¹ Az Európai Unió közösségi dokumentumai egységesen a 26 éven aluli korosztályt tekintik fiataloknak.

² Részletesebb adatok: www.europa.eu.int

képzési politikák viszonylag magas szintű harmonizációjával valósulhatna meg. (Köpeczi Bócz 2000:17)

Az EU oktatáspolitikai céljait ezért az ún. nyitott koordináció segítségével igyekszik megvalósítani, amely nemcsak az oktatáspolitikában, hanem egyéb területeken is (például a foglalkoztatáspolitikai területén³) újszerű együttműködési keretet jelent. A nyitott koordináció menetében a tagállamok közösen elemzik a képzés, oktatás helyzetét az Unióban, majd a közösen levont következtetések alapján meghatározzák a közösségi szinten megvalósítandó legfontosabb konkrét célokat és azok eléréshez mérföldkövekkel megjelölt ütemtervet készítenek. Ezt követően a tagállamok kidolgozzák a közösen kijelölt célok nemzeti keretek között történő megvalósításának programját, amelyek végrehajtásához igénybe vehetik az ilyen célokra elkülönített forrásokat is. A programokról és azok megvalósításának eredményeiről a tagállamok kötelesek a Közösségnek beszámolni. E beszámoló alapján megtörténik a vállalt kötelezettségek teljesítésének értékelése, amit azután újabb célok közös kijelölése követ.⁴

Oktatáspolitikai célkitűzések

2000 márciusában Lisszabonban tartott csúcsertekezletén elismerte az Európai Tanács, hogy az Európai Uniónak szembe kell néznie a globalizáció és a tudásalapú gazdaság kihívásaival és megállapodás született egy 2010-re elérendő stratégiai célról: 2010-re az Uniónak „a világ legversenyképesebb, legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdasággal rendelkező térségévé kell válnia, amely fenntartható gazdasági növekedésre képes a több és jobb minőségű munkahely teremtése, illetve a nagyobb társadalmi kohézió által”⁵.

Ennek megfelelően az Európai Unió oktatási prioritásai a következők⁶:

A) Versenyképesség és innovációs képesség erősítése

Az Unió versenyképességét nagymértékben meghatározza a munkaerő felkészültsége, kreativitása és rugalmassága, amelyek az oktatás révén befolyásolhatók. Ezért a Közösségben erős hangsúlyt kap az oktatás és a gazdaság kapcsolatának erősítése, valamint az oktatáspolitikai hozzákapcsolása a foglalkoztatáspolitikához.

B) Társadalmi kohézió fenntartása

Az Európai Unióban jelenleg nagy arányú a munkanélküliség és megfigyelhető a társadalom kettészakadásának tendenciája is, amely a társadalmi stabilitást veszélyezteti. A Közösség vezetői szerint a társadalmi kohézió fenntartásában az oktatás meghatározó szerepet játszhat, amennyiben képes integrálni a lemorzsolódás által fenyegetett társadalmi csoportokat.

C) Európai polgár nevelése

Az európai állampolgári tudat kialakítása hosszú ideig nem volt explicit módon megfogalmazott prioritás, de a Maastrichti Szerződést követő ratifikációs nehézségek és az integrációt fenyegető EU-ellenesség megjelenése fölvetette a közös európai értékeknek oktatási célként való meghatározását, amely azonban máig nem történt meg. (a tervezett értékek: verseny és teljesítmény, társadalmi szolidaritás és gondoskodás, a demokratikus akaratképzés és a szabad egyéni önmegvalósítás értékei).

³ lásd Benke Magdolna 2001 35

⁴ Forrás: www.knok.adatpark.hu/forum/eu_oktatas_kepzes.pdf

⁵ lásd Az európai oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseihez kapcsolódó részletes munkaprogram. A továbbiakban: Munkaprogram 2002

⁶ Forrás: www.oki.hu/php?kód=oktatás-xx-oktatas.html

A lisszaboni stratégia megvalósításához az Európai Tanács 2001 márciusában Stockholmban tartott ülésén elhangzottak alapján egy munkaprogramot hagyott jóvá, amelyet 2002 márciusában a Tanács barcelonai ülésén terjesztettek be. (Munkaprogram 2002)

A célok megvalósításához szükséges előfeltételnek azt tekintik, hogy egyrészt, támogatni kell a tagállamokat abban, hogy javítsák oktatási és képzési rendszereiket, másrészt, meg kell teremteni a nemzetek közötti oktatási és képzési tevékenységek lehetőségét.

A lisszaboni célok megvalósításának előkészületeit bírálta a Bizottság 2003 végén az „Education & Training 2010”⁷című dokumentumában. A Bizottság kijelölte a vezérlő elveket, melyek szem előtt tartásával még tarthatóak lennének a lisszaboni célok.

1) A reformok és befektetések tekintetében a kulcsterületekre kell koncentrálni. Ez azt jelenti, hogy nemzeti szinten az oktatáspolitikákat a lisszaboni célokhoz kell igazítani, és a szükséges forrásokat hatékonyabban kell elosztani és mobilizálni. A Bizottság itt elsősorban a magánszektor szerepét hangsúlyozza.

2) Az élethosszig tartó tanulást konkrét valósággá kell tenni, vagyis meg kell célozni a hátrányos helyzetű csoportokat, mivel a képzettek amúgy is motiváltak a folyamatos tanulásra. Emellett a tagállamoknak szisztematikusan alkalmazniuk kell a közösségi elveket oktatáspolitikájukban.

3) Fel kell építeni a szakképzés és oktatás Európáját. A bizottság úgy véli, hogy szükséges egy közös európai képzési vázlat vagy keret, amely alapján lehetővé válik az egyes szakmák elismerése. Emellett meg kell erősíteni az európai dimenzió oktatását annak érdekében, hogy mindenki tisztában legyen az európai integráció fontosságával.

Az Európai Bizottság Fehér Könyve

A lisszaboni stratégiával összhangban mutatta be az Európai Bizottság az ifjúságról szóló Fehér Könyvet „Új lendület Európa fiataljai számára” címmel. A 2001-ben keletkezett dokumentum (a továbbiakban Fehér Könyv 2001) új kereteket javasol a fiatalsággal való együttműködéshez és fejlesztési prioritásokat fogalmaz meg, amelyekbe a fiatalok fokozottabb bevonását szorgalmazza (a fiatalok közéletben való részvétele, ifjúsági információszolgáltatások, ifjúsági önkéntesség, ifjúságkutatás). A Fehér Könyv legfőbb célja tehát abban áll, hogy segítse azokat a folyamatokat, amelyek hozzájárulnak a Közösség döntéshozó mechanizmusainak nyitottabbá tételére.

A dokumentum egy egyéves konzultációs folyamat eredményeként jött létre, amelyben különféle háttérű fiatalok, ifjúsági szervezetek, a tudományos társadalom képviselői, politikusok és közigazgatási intézmények vettek részt. A konzultációkban résztvevő fiatalok Európa-képéről elmondható, hogy Európa számukra többet jelent az Európai Uniónál és támogatják a bővítési folyamatot. Emellett fontosabbnak tartják a gazdasági alapoknál a jogot, a szabadságot és a toleranciát. Azonban a fiatalok nagy része áttekinthetetlennek és túlbürokratizáltnak látja az EU intézményrendszerét és bár hasonló elveket és célokat vallanak, mint az EU politikai vezetői, azok érthetlensége és bonyolultsága miatt csak kis arányban vesznek részt ezek megvalósításában. Számos kutató felhívja a figyelmet arra, hogy a fiatal generációk és Európa között szakadék tátong, holott ők lesznek az első „igazi európaiak”. Sok fiatal erős szálak fűznek helyi környezetéhez és nemzeti szemléletmódjához, ezért vélhetően nagyon hosszú vezet az európai tudat és polgáriság kialakításához. (Fehér Könyv 2001).

⁷ a dokumentum teljes címe: „Education & Training 2010” - The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms

Az európai dimenzió kialakításának fontossága

Az európai dimenzió fogalma több közösségi dokumentumban is megjelenik mint kívánatos cél. Az Európai Unió azt szorgalmazza, hogy az oktatás az európai szemléletmód, az európai értékek és tradíciók ápolása mellett őrizze meg nemzeti sajátosságait. Ezek az országonkénti jellegzetességek azok, amelyek Európa kulturális és társadalmi sokszínűségét tükrözik, ezért rendkívüli értéket képviselnek, melyeket teljes mértékben tiszteletben kell tartani.

Az európai dimenzió fogalma nincs pontosan definiálva. A fogalom a nyolcvanas évek végén terjedt el, egyik lehetséges értelmezését adja az Európai Tanács 1998-as határozata, melyben arra szólítják fel a tagországokat, hogy tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy az európai dimenzió megjelenjen a tantervekben, a tananyagokban és a tanárképzésben. Mivel a célokban egyfajta uniós nevelési értékrend fogalmazódik meg, érdemes a határozatban foglaltakat felidézni⁸:

- az európai identitás érzésének erősítése a fiatalokban és az európai civilizáció értékeinek világossá tétele (demokrácia, társadalmi igazságosság, emberi jogok tisztelete);
- a fiatalok felkészítése arra, hogy részt vegyenek a Közösség gazdasági és társadalmi fejlődésében és a politikai unió megteremtésében;
- tudatosítani a fiatalokban a Közösséggel kapcsolatos előnyöket és kihívásokat;
- fejleszteni a fiatalok tudását a Közösségről és annak tagállamairól (történeti, kulturális, gazdasági, társadalmi jellemzők tekintetében) és megismertetni velük az együttműködés jelentőségét.

Karikó Sándor (2001) szerint az európai dimenzió fogalma ennél jóval összetettebb: a szerző szerint a fogalomkör három területen érdemes vizsgálni: az európai dimenzió mint kulturális örökség; mint az oktatás tartalmi tényezője; mint készségek és képességek halmaza. A szerző szerint eddig leginkább az oktatás reagált a fogalom kihívásaira, de még nem ismerte fel az európai dimenzió és a nevelés kapcsolatának fontosságát.

Ebben az értelmezésben az európai dimenzió tehát ekvivalens az európaisággal és az úgynevezett civilizációs értékek képviselőjével. Ide tartozik többek között az autonóm individuum, a humanista és demokratikus értékek és az európai műveltség eszméje. Mindezekkel összhangban Karikó szerint az európai dimenzió oktatásban történő terjesztése nem elsősorban oktatást jelent, hanem szabad és autonóm individuumok nevelését, amely folyamat átfogja az egész nemzetet és az európaiság értékeinek jegyében zajlik. (Karikó 2001)

Ma a magyar közoktatásban tanuló diákok aktív élet pályájuk során egészen más értelemben tekintik otthonuknak Európát, mint az előző generációk. Hogy az európai identitás kialakuljon, a fiataloknak rendelkezniük kell ismeretekkel magáról az EU-ról és a közös történelmi-társadalmi tradíciókról. Emellett azonban fontos olyan készség-képességek birtoklása, amelyek versenyképes munkaerővé teszik őket a nemzetközi munkaerőpiacon.

Az Európai Uniónak ugyanis a munkaerő-fejlesztés az egyetlen esélye arra, hogy világgazdasági pozícióját megtartsa és fejlessze. A 2002-ben tartott európai rektori konferencián és gazdasági kerekasztalon elhangzott, hogy „az egyetlen mód arra, hogy a gazdag országok gazdagok maradhassanak, ha lakóik produktívabbak, ami a legtöbb esetben azt jelenti, hogy iskolázottabbak”. (idézi Zarándy 2002:2) Ez az iskolázottság azonban nem pusztán a tematikus tantárgyi tudást foglalja magába, hanem ezek rovására az ún. kulcskompetenciákat is.

Az említett kulcskompetenciák fogalmi meghatározása nem egységes, de körvonalai világosan kivehetők az Európai Bizottság 2002-ben kiadott „Az Európai Oktatási és Képzési

⁸ Forrás: www.oki.hu/php?kód=oktatás-xx-oktatás.html

Rendszerek Célkitűzéseikhez Kapcsolódó Részletes Munkaprogram” dokumentumában. A Dokumentum szerint a kulcskompetenciák az alábbi főbb területeken keresendők:

- számolás és olvasás (alapkészségek)
- alapvető kompetenciák a matematika, a tudomány és a technika területén
- idegen nyelvek
- számítástechnikai jártasságok és technikai eszközök használata
- megtanulni tanulni
- szociális készségek
- vállalkozó szellem
- általános kultúra

A felsorolásból kiderül, hogy ezek a készségek és képességek két fő csoportra bonthatók: az egyik csoport megfelelő oktatás útján az iskolában megtanulható. Azonban a lista második részében említett kompetenciák elsajátítása olyan társadalmi közeget igényel, amely ezen értékek alapján szerveződik.

Következtetések

A leírtak alapján elmondható, hogy az Európai Uniónak a fiatalok politikai szocializációja ki kell alakítania egyfajta európai identitást, amely nem csak lojalitást, hanem támogatást és részvételt is feltételez. Emellett olyan munkaerőt kell képezni az egyes tagállamokban, amely szaktudása mellett rendelkezik azokkal a kompetenciákkal és készségekkel, amelyek alkalmassá teszik az élethosszig tartó tanulásra.

Mindezek végrehajtásához azonban nincs megfelelő eszköz az EU kezében. Mint láthattuk, a közösségi kompetenciák az oktatás területén alacsony szintűek, egyedül a nyitott koordináció módszere ad reményt némi bizakodásra, bár ez a metódus az ún. „soft law” körébe tartozik.

Magyar fiatalok az Európai Unióról

Magyarország csatlakozását követően fokozottan fontossá vált az Európai Unióhoz való viszonyulás ismerete. Számos uniós tagállamban tapasztalható érdektelenség vagy pesszimizmus az Unióval szemben, ami a közvélemény-kutatások kérdéseire adott válaszok mellett az európai parlamenti választások alacsony részvételi arányán is tükröződik: ahol nem tették kötelezővé a részvételt, előfordult, hogy a lakosságnak mindössze harmada ment el szavazni⁹. A helyzet a 2004-es választásokon sem változott.¹⁰

Magyarországon számos közvélemény-kutatás készült a lakosság Európai Unióval kapcsolatos attitűdjeivel kapcsolatban. Ezekről összefoglalóan elmondható, hogy a lakosság mintegy 60 százaléka a lehetséges pozitívumokat és negatívumokat összevetve optimista attitűdöket vall. További 20-20 százalék a pesszimizták és a bizonytalanok aránya. (Szonda IPSOS 2003 és TÁRKI 2004).

Észak-alföldi fiatalok Európai Unió csatlakozással kapcsolatos elvárásai

⁹ 1994-ben Hollandia, Egyesült Királyság, Írország és Portugália esetében (Kende 2000:227)

¹⁰ A 2004-es Európai Parlamenti választásokon a 25 tagállam átlagát tekintve 45 %-os volt a részvétel, viszont az újonnan csatlakozó államokban a részvétel átlaga nem érte el a 29 %-ot. (Magyarország: 40 %) - Forrás: www.europa.eu.int

Az elemzés a Regionális Egyetem NKFP-kutatás¹¹ két adatbázisa alapján vizsgálja a fiatalok Európai Unióval kapcsolatos elvárásait Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az egyik adatbázis (ISCED 4) 618 tanuló megkérdezésén alapul, akik félével előző intézmények végzősei voltak 2003 tavaszán¹². A másik adatbázis (ISCED 5) 1574 fős mintája elsőéves egyetemi és főiskolai hallgatókból áll, akik 2003 őszén elsőévesként iratkoztak be a Debreceni Egyetemre, a Nyíregyházi Főiskolára, a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolára, a Beregszászi Főiskolára (Ukrajna) valamint a Partiumi Keresztény Egyetemre (Nagyvárad, Románia).

Mivel Ukrajna és Románia nem csatlakozott az Unióhoz, ezért a határon túli magyar hallgatók esetében külön kell kezelni az Európai Unióval kapcsolatos attitűdöket. Ennek megfelelően az ISCED 5 adatbázis esetében kizárólag a magyarországi intézmények hallgatóit vizsgálom meg, aminek következtében a minta elemszáma 1273-ra csökkent.

Hipotézisek

Alaphipotézisem megfogalmazásakor abból indultam ki, hogy a különböző intézményekben tanulók sajátos csoportokat alkotnak, amelyeket alapvetően meghatároz a származási család kulturális tőkéje. A három csoport kialakításához az ISCED 5 adatbázisban két almintát különítettem el: az egyetemistákat (N=733) és a főiskolásokat (N=540). A velük kapcsolatos adatokat pedig összevettem a félével előző képzésben tanulókéval (N=618).

Az eltérő kulturális tőke alapján valószínűsíthető, hogy az egyetemisták tájékozottabbak és tudatosabbak a főiskolásoknál, ami a főiskolások és a félével előző képzésben tanulók viszonylatában is elmondható. Emellett az egyetemisták a főiskolásoknál nagyobb arányban rendelkeznek legalább középfokú nyelvtudással és továbbtanulási terveket is többen dédelgetnek közülük. (Pusztai – Fináncz 2004) A félével előző képzésben tanulókat alacsonyabb szintű nyelvtudás jellemzi és továbbtanulási terveik megoszlának: van, aki „muszájból” jelentkezett erre a képzésre parkoló pályának tekintve azt, és van, aki ugródeszkának használja az itt megszerzett ismereteket egy szakirányú főiskolára, esetleg egyetemre történő bejutáshoz. (Kiss 2004)

Mindezek alapján azt feltételeztem, hogy az egyetemisták a legoptimistábbak az Európai Unió csatlakozás hatásait tekintve, és közülük kerül ki a legkevesebb bizonytalanok. Őket követik kissé elmaradva a főiskolások, míg a félével előző képzésben tanulók bizonytalanabbak és kevésbé optimisták, mint a másik két csoport.

A csoportképző változón – az intézményen- kívül egyéb változókkal kapcsolatban is felmerülnek hipotézisek. Vélhetőleg a gyengébb regionális kötődéssel rendelkezők és a külföldön már tapasztalatot szerzők, nyelvtudással rendelkezők több lehetőséget és pozitívumot látnak az EU szupranacionális szervezetében társaiknál. Emellett azt feltételeztem, hogy a fiúk regionális kötődése tradicionálisan gyengébb a lányokénál és a közéletben is tájékozottabbak, ezért valószínűsíthető, hogy a fiúk körében kevesebb bizonytalan és több optimista válasz várható, mint a lányoknál.

Változók közötti összefüggések elemzése

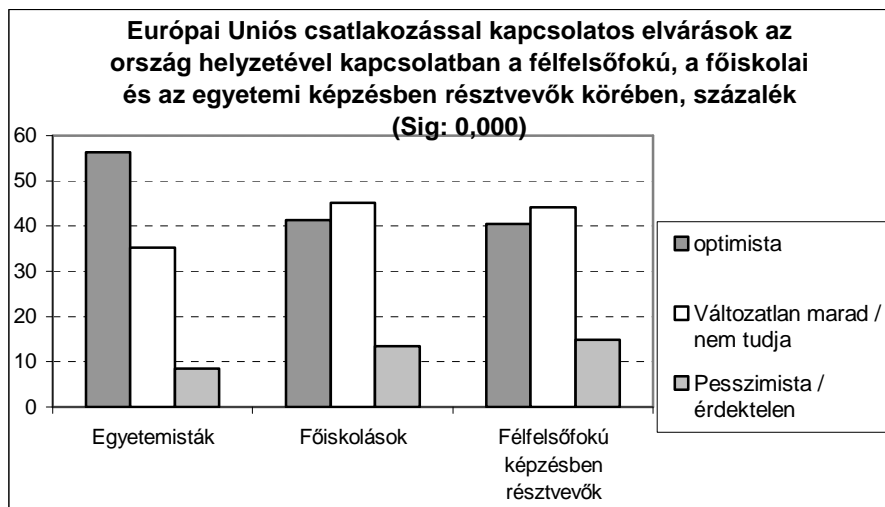
A felmérések eredményei alapján elmondható, hogy a három almintá tagjai eltérően vélekednek az Európai Unió csatlakozásáról. Az 1. ábrán látható, hogy az egyetemisták körében szignifikánsan magasabb az optimisták és kevesebb a bizonytalanok aránya, mint a

¹¹ NKFP-26-0060/2002

¹² Az ISCED 4 adatbázis eredményeit e témáról bővebben lásd Fináncz 2004

másik két csoport esetében. A főiskolások valamivel optimistábbnak bizonyulnak a félévelszakosok körében résztvevőknél, de az eltérés nem szignifikáns.

1.ábra

E változó elemzése során a pesszimisták és érdektelenek csoportját azért kezelem együtt, mert véleményem szerint az érdektelenség ebben az esetben negatív viszonyulást jelent. Ha valaki érdektelen az Európai Unió és annak saját életére gyakorolt hatása iránt, akkor nem informálódik a kínáló lehetőségekről, melyek ismerete híján nem tudja kihasználni a csatlakozás potenciálisan pozitív hatásait.

A felmérésekből kiderül, hogy a csatlakozás általános hatásait nem pozitívan megítélők nagy része is optimista néhány specifikus kérdésben. A felsőoktatásban tanuló fiatalok (ISCED 5) körülbelül négyötöde gondolja úgy, hogy saját életét és korosztálya életét, valamint munkalehetőségeiket kedvezően befolyásolja a csatlakozás. Ezzel szemben a nyugdíjasok, a saját szülei és a szegények helyzetét illetően mindössze 30 és 40 százalék között mozog az optimisták aránya, ami arra utal, hogy az általános helyzetet pozitívan megítélők egy része elismeri, hogy vannak csoportok, akiket kedvezőtlenbéül érint Magyarország Európai Unió csatlakozása.

Ha megnézzük, hogyan vélekednek ezekről a kérdésekről az ISCED 4 szinten tanulók, világosan kiderül, hogy a válaszok nem tükrözik az általános helyzet alakulásával kapcsolatos attitűdöket. A félévelszakosok képzésben résztvevők az általános helyzet alakulását jellemző pesszimizmus és érdektelenség helyett több kérdéskörben is optimistábbak felsőoktatásban tanuló társaiknál (Hogyan befolyásolja az EU-csatlakozás saját szülei életét, a munkalehetőségeket, az ő korosztálya életét, a saját életét). Mindez arra enged következtetni, hogy az ISCED 4 szinten tanulóknak ellentmondásos, kevésbé letisztult elképzelései vannak az Európai Unióról.

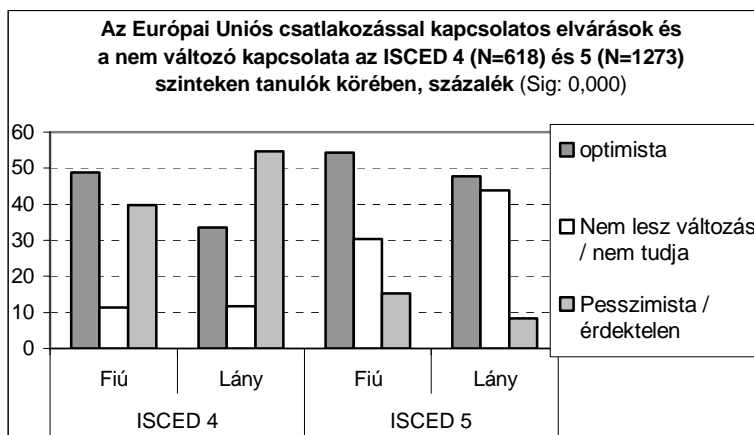
Mindhárom csoport saját illetve korosztálya életét és a munkalehetőségeket tekintve nagy arányban optimista, de az alaphipotézis nem igazolható, mivel a félévelszakosok képzésben tanulók attitűdjei az egyetemistákéhoz hasonlóak, a főiskolások is szignifikánsan pesszimistábbak náluk.

A félfelsőfokú képzésben tanulók ellentmondásos válaszaira magyarázatot nyújthatnak a nyitott kérdésekre adott válaszok. Mindegyik csoport tagjait megkérdeztük, hogy a csatlakozás előnyeiről és hátrányairól. A kérdés megválaszolásához szükség van némi Európai Unióval kapcsolatos tájékozottságra is, amivel az ISCED 4 szinteken tanulók kevésbé rendelkeznek. A kérdésekre olyan kis arányban válaszoltak, hogy az item értékelhetetlen volt. A néhány százaléknyi válaszadó is csupán általánosságokat és reményeket fogalmazott meg.

Ezzel szemben az ISCED 5 szinten tanulók körülbelül fele válaszolt a kérdésekre, leggyakrabban a következő érveket említve a csatlakozás előnyeként: Magyarország gazdasági fellendülése, határok eltűnése, vámok megszűnése, külföldi munka- és tanulási lehetőségek, életszínvonal emelkedése, fejlődés a környezetvédelem területén, közös valuta, mezőgazdasági támogatások. A hallgatók nagy része tisztában van a csatlakozás hátrányaival is: egyenlőtlenségek növekedése, infláció, képzett munkaerő elvándorlása, szuverenitás feladása, nemzeti kultúra és hagyományok elvesztése, mezőgazdaság és kisvállalkozások hanyatlása, uniformizálódás. Nagy arányban említették a kezdeti évek nehézségeit, de úgy vélték, hogy azt követően a csatlakozás pozitívumai fognak érvényesülni.

A nem változót vizsgálva megfigyelhető, hogy mindhárom csoportban a fiúk optimistábbak a lányoknál. A két felsőoktatásban tanuló csoport között a nem változót tekintve nincs szignifikáns eltérés, de a félfelsőfokú oktatásban résztvevőknél a nemenkénti attitűdinális különbségek polarizáltabban jelentkeznek, mint az ISCED 5 szinten tanulók esetében.

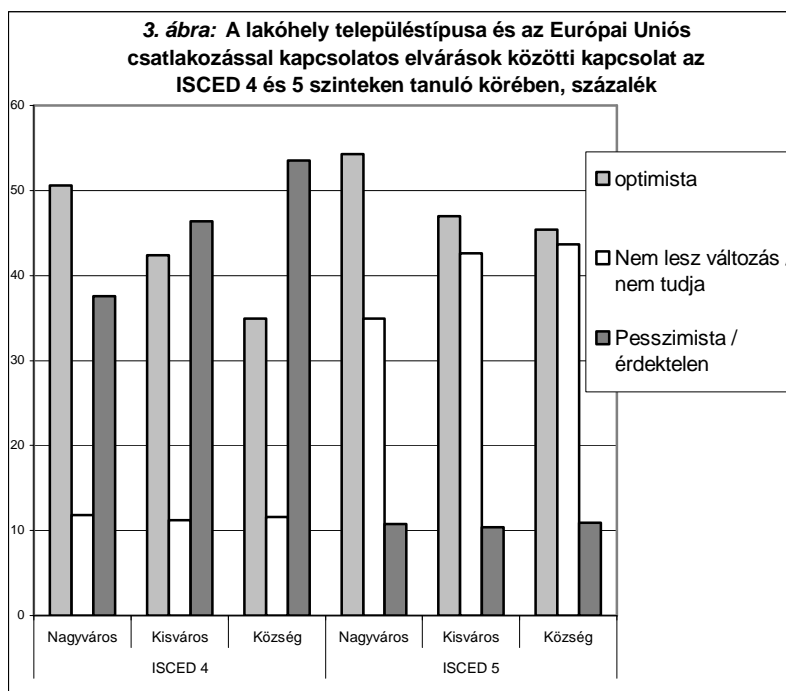
2. ábra

A kérdés az, hogy a hipotézisnek megfelelően lehet-e ezt az összefüggést a két nem eltérő regionális kötődéséhez kapcsolni? Az elemzés során azonban világossá vált, hogy a regionális kötődés e tekintetben nem mutat szignifikáns eltérést. Az elemzésbe bevontam a lakóhely változót is, amely a probléma esetében egy lehetséges magyarázattal szolgált: mindkét mintában a községben élő lányok és a megyeszékhelyen élő fiúk felülreprezentáltak.

A további elemzésekből kiderül, hogy a községben élők negatívabb attitűdöket vallanak az uniós csatlakozás hatásairól, bár ez az eltérés csak az ISCED 4 szinten tanulók esetében szignifikáns: míg a nagyvárosokban élő fiatalok több mint fele optimista, ez csak a községben élők harmadáról mondható el. Ennek megfelelően a negatívan viszonyulók között nagyobb arányban képviseltetik magukat a községben élők, mint a megyeszékhelyen lakók.

3.ábra

Tehát a nemenkénti eltérés valószínűleg a lakóhely településtípusa szerinti elérő reprezentáltságból fakad. Mivel ez a jelenség mindkét adatbázisban megfigyelhető, felmerül a kérdés, hogy ez vajon az észak-alföldi régió egyik sajátosság jegyéhez tartozik-e.

A regionális kötődés vizsgálatakor érdekes összefüggésre derült fény: azok a felsőoktatásban tanuló fiatalok, akik majdnem végzettségükkel kedvező elhelyezkedési esélyeket látnak lakóhelyükön, optimistábbak az Európai Unió csatlakozással kapcsolatban. Ez az összefüggés a félfelsőfokú intézményekben tanulóknál nem áll fenn.

Megvizsgáltam azt is, hogy milyen készségekkel, tapasztalatokkal és tervekkel rendelkeznek a minta tagjai, azonban sem a fiatalok nyelvtudása, sem előzetes külföldi tapasztalataik (tanulás, munka) vagy munkavállalási és továbbtanulási terveik és értékválasztásaik nem mutatnak összefüggést a csatlakozással szemben támasztott elvárásaikkal.

Következtetések

Az elemzés alapján egyik hipotézis sem tekinthető teljesen helytállónak. Bár az alaphipotézis – mely szerint az egyetemisták optimistábbak a főiskolásoknál, ez utóbbiak pedig a félfelsőfokú képzésben tanulóknál - az Európai Unió csatlakozással kapcsolatos általános elvárások tekintetében fenntartható, az ISCED 4 szinten tanulók következtelen válaszaikkal a specifikus kérdésekben az egyetemisták csoportjához hasonló megoszlást mutatnak.

A nemenkénti eltérés, vagyis a fiúk optimizmusa szintén fennáll, de ez nem hozható összefüggésbe a hipotézis előfeltevésével (a fiúk gyengébb regionális kötődésével), hanem a két nem településtípusonkénti eltérő reprezentáltságából adódik.

Az Európai Unió csatlakozás új jelenség a magyar társadalom számára, és a csatlakozási tárgyalások is csak 2002. decemberében zárultak le. Emellett a médiában az EU csak a 2003. áprilisi népszavazás kampányában kapott némileg leegyszerűsítetten pozitív szerepet, ezért a lakosság „nem tudja hova tenni az Európai Uniót” és ellentmondásosan vélekedik róla. Jelenleg kibontakozóban van egy fiatal értelmiségi réteg, amely viszonylag tájékozott a kérdésben. Azonban az Európai Unió még nem ágyazódott be elég mélyen a társadalmi tudatba ahhoz, hogy a vele kapcsolatos vélekedéseket más társadalmi mutatókkal összefüggésbe lehessen hozni.

Összefoglalás

Az empirikus vizsgálat eredményei alapján elmondható, hogy Magyarország esetében is valószínűleg hasonló problémák merülnek fel a fiatalok körében az Európai Unióval kapcsolatban, mint a tőlünk nyugatabbra fekvő tagállamokban. Az újonnan csatlakozó országok esetében azonban egyéb tényezőkkel is számolni kell: az egész lakosság EU-val kapcsolatos ismeretei rendkívül hiányosak, ezért minden korcsoport körében nagyfokú érdektelenség tapasztalható a Közösséggel szemben.

Ezeket az információhiányokat már az iskolában kezelni kellene, vagyis szükség van arra, hogy az EU-ról szóló ismeretanyag a tantervben is megjelenjen (például a társadalomismeret tantárgyon belül vagy a nyelvtanításban). Emellett szükséges egy olyan országos kommunikációs stratégia, amelynek információkat nyújt az Európai Unióról és az aktuális eseményekről és amely azt is elősegíti, hogy a szupranacionális szervezet a lakosság számára transzparensbbé váljon és saját érdekeit felismerve az emberek tudjanak azonosulni az EU célkitűzéseivel.

Irodalomjegyzék

Benke Magdolna 2001. A szociális partnerek szerepe a Szakképzésben. Nyolc Európai Unió ország tapasztalata. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet

Education & Training 2010. The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms. Commission of the European Communities, Brussels, 11. 11. 2003. Forrás: www.europa.eu.int (2004. 03.18.)

Fehér Könyv 2001. Az Európai Bizottság Fehér Könyve. Új lendület Európa fiataljai számára. Brüsszel, 2001. 11. 21. Forrás: www.mobilitas.hu (2004. 06. 28.)

Fináncz Judit 2004. Európai Unióval kapcsolatos attitűdök a regionális identitás tükrében. Educatio 2003 ősz (Kutatás közben)

Karikó Sándor 2001. Az Európai dimenzió és az európaiság. Új Pedagógiai Szemle 2001 január

Kende Tamás ed. 2000. Európai közjog és politika. Budapest: Osiris Kiadó

Kiss Annamária 2004. Diákok a harmadfokú képzésben. Forrás: <http://dragon.unideb.hu/~nevtud/Regionalis/index.htm> (2005. 04. 13.)

Köpeczi Bócz Tamás 2000. Szakképesítések kölcsönös elismerése az Európai Unió tagállamaiban. Budapest: Nemzeti Szakképzési Intézet

Munkaprogram 2002. Az európai oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseikhez kapcsolódó részletes munkaprogram. Európai Tanács, Brüsszel, 2002. 02. 20. Forrás: www.om.hu (2004. 06. 15.)

Pusztai Gabriella – Fináncz Judit 2004. A negyedik fokozat iránti társadalmi igény megjelenése észak-magyarországi, kárpátaljai és partiumi felsőoktatási hallgatók körében. Educatio 2004 tél p. 618-635

Szonda IPSOS 2003. www.kum.hu/siwwwa/file/euofokt1.pdf (2003. 10. 22.)

TÁRKI 2004. www.tarki.hu/integracio (2004. 10. 28.)

Zarándy Zoltán 2002. Gondolatok az „európai polgár” kompetenciáiról. Új Pedagógiai Szemle 2002 november

Egyéb webcímek:

www.etk.hu/bankfigyelo/bw_orokseg.htm (2004. 02. 26)

www.europa.eu.int (2005. 01. 26)

www.eutanfolyam.hu/index.php?m=16&l=1 (2004. 04.09.)

www.knok.adatpark.hu/forum/eu_oktatas_kepzes.pdf (2004. 05. 17.)

www.kum.hu/eu/Kiadvanyok/magyar/ifjus.pdf (2004. 04.28.)

www.oki.hu/php?kód=oktatás-xx-oktatás.html (2004. 06. 18.)

www.om.hu (2004. 07. 06.)

www.origo.hu/eu/2003020618.fejezet.html (2004. 03. 26.)

www.szochalo.hu/europa/tan002.htm (2004. 07. 08.)